

บทบาทขององค์การกระจายเสียง
และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
ในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง
ผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง

The Role of Thai Public Broadcasting Services
To Make Political Public Sphere
Through Public Forum
and Citizen Journalist Program

ทอแสงรัศมี ทีตะแก้ว¹

Torsangrasmee Teetakaew

¹ นิสิตปริญญาโทภาควิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ 10330

บทบาทขององค์การกระจายเสียง
และแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย
ในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง
ผ่านรายการเวทีสาธารณะและนิตยข่าวพลเมือง

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย(ส.ส.ท.)ในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง รวมทั้งการวิเคราะห์การก่อเกิดที่วิสาหกิจแห่งแรกของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 3 ประการคือ ศึกษากระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและเจตนารมณ์ของ ส.ส.ท.วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนและศึกษาผลของการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองในรายการเวทีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมืองที่มีต่อกระบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนตามแนวทางการปฏิรูปสื่อและการสร้างการมีส่วนร่วมภาคประชาชน ตามแนวทางของรัฐธรรมนูญ ปี พ.ศ. 2540 โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสำรวจภาคสนามและการศึกษาจากเทปรายการ โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์หลักโดยใช้แนวคิดทฤษฎีพื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์บาส แนวคิดสื่อสาธารณะ และเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อมวลชน

ผลการวิจัยพบว่ารายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมืองเป็นส่วนหนึ่งของ ส.ส.ท.ในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนระดับล่างได้มีโอกาสเสนอเรื่องราวความเดือดร้อนผ่านสื่อ และในประเด็นที่มีการนำเสนออย่างต่อเนื่องมีผลต่อการตัดสินใจในระดับนโยบายของภาครัฐ อย่างไรก็ตาม พื้นที่สาธารณะดังกล่าวยังไม่เป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมืองโดยสมบูรณ์เนื่องจากข้อจำกัดของปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เวลาในการออกอากาศ การเลือกประเด็นนำเสนอในรายการ และความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบว่า ในระดับของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการใช้พื้นที่สาธารณะของไทยพบว่า ทำให้ประชาชนได้ตระหนักในสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น และการมีอัตลักษณ์ตัวตนตามระบอบประชาธิปไตย และการสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้ชมผู้ฟัง ผู้ร่วมรายการ เป็นก้าวสำคัญของส.ส.ท. ในการพัฒนาสื่อสาธารณะ ให้มีบทบาทเป็นพื้นที่สาธารณะทางการเมืองได้ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ :

สื่อสาธารณะ พื้นที่สาธารณะทางการเมือง

Abstract

The objectives of this study emphasize on the role of Thai Public Broadcasting Services (Thai PBS) in creating political public sphere through Public Forum and Citizen Journalist program. The thesis additionally provides the analysis of the formation of the Thai PBS Organization in relation to the media reconstruction according to the Clause 40 the Constitution 1997.

Besides field surveys and in-depth interview, the study of the recorded program is included in the thesis methodology. The results of this thesis were analyzed based on Political Economy of Mass Communication, Habermas Political Public sphere and The theory of Media Functionalism.

The research finds that both programs, as a part of Thai PBS, have played an important role in creating political public sphere by offering the so-called grass-root people, the access to the media and the opportunity to express their problems and opinions. Those problems and information are continuously publicized and consequently impact any decision of the Government. However, the created political public sphere is unable to properly work due to some constraints namely broadcasting time, the consideration to pick up issues and the cooperation form related organizations.

For the group of people who gain the opportunities to broadcast their problems, the research reveals that they realize more their basic rights in freedom of speech and their identities in the democracy. And the last finding points out that audiences' networking must be strengthened in order to develop Thai PBS into the pure political public sphere in the near future.

Keywords:

Public Media, Political Public sphere

คำนำ

การที่ประเทศไทยได้มีองค์กรสื่อสารสาธารณะเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2551 ภายใต้ พ.ร.บ.องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย ถือเป็นก้าวอย่างสำคัญของกระบวนการปฏิรูปสื่อที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนับตั้งแต่เหตุการณ์เคลื่อนไหวทางการเมืองในปี พ.ศ. 2514 ผ่านเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ กระทั่งความล้มเหลวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทีวีเสรี ซึ่งในภายหลังถูกครอบงำด้วยกลุ่มทุนขนาดใหญ่จนเกิดการยึดคืนสัมปทานสื่อ และนำมาสู่การก่อตั้งทีวีสาธารณะขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยภายใต้จุดมุ่งหมายสำคัญคือ การสร้างสื่อสาธารณะที่ปราศจากการครอบงำของรัฐและกลุ่มทุน เป็นสื่อที่ให้ผู้ชมผู้ฟังมีฐานะเป็นพลเมือง มีสิทธิเสรีภาพส่วนร่วมในการใช้พื้นที่สาธารณะบนสื่อได้อย่างเท่าเทียมภายใต้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

ในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาบทบาทของทีวีไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองศึกษาถึงกระบวนการ เงื่อนไขต่าง ๆ ที่มีต่อการก่อรูป พัฒนาการ และพลวัตการสร้างสื่อสาธารณะขององค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย(ส.ส.ท.) ตั้งแต่การก่อตั้งองค์การซึ่งจะมีผลต่อบทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองเพราะเป็นบทบาทสำคัญของสื่อสาธารณะในสังคมประชาธิปไตยและเป็นมิติใหม่ของสื่อกระแสหลัก โดยเลือกศึกษาตัวอย่างกระบวนการผลิตรายการเวทีสาธารณะ และนักข่าวพลเมือง เพราะทั้งสองรายการมีเป้าหมายในการเปิดพื้นที่สื่อให้กับประชาชนเข้าถึงการใช้สื่อสาธารณะในการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะการสร้างอำนาจต่อรองให้แก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากอำนาจรัฐและทุน โดยมุ่งหวังว่างานวิจัยฉบับนี้จะช่วยสร้างความเข้าใจต่อกระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและ

พื้นที่สาธารณะทางการเมืองของรายการโทรทัศน์ เพื่อขับเคลื่อนให้ไปตามหลักการและแนวคิดของโทรทัศน์สาธารณะ และส่งเสริมให้ประชาชนเข้าใจบทบาทขององค์กรแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้กับประชาชน เป็นสื่อทางเลือกที่ส่งเสริมพัฒนาการของสื่อมวลชนไทยภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมการสื่อสารทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรายการตลอดจนกระบวนการผลิตของสื่อสาธารณะ

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง“บทบาทขององค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทยในการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง”ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยมีเกณฑ์การวิเคราะห์จากแนวคิดทฤษฎี พื้นที่สาธารณะของฮาเบอร์บาส แนวคิดสื่อสาธารณะ และเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อมวลชน เพื่อกำหนดกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร เทปบันทึกรายการ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) และ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อศึกษาวิธีการทำงาน

แหล่งข้อมูลด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมประเด็นที่น่าเสนอในรายการนักข่าวพลเมืองและรายการเวทีสาธารณะในช่วง 2 ปีแรกของการแพร่ภาพทางทีวีไทย ตั้งแต่ 15 มกราคม 2551–31 มกราคม 2553 และรายการนักข่าวพลเมือง ตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2551 ถึงวันที่ 31 มกราคม 2553 เพื่อเลือกตอนที่มีประเด็นการนำเสนอชัดเจน 3 กรณี ได้แก่ การเรียกร้องสิทธิในที่ทำงาน พื้นที่เกษตรกรรมคลองโยง กลุ่มชาติพันธุ์คนไร้สัญชาติ ความขัดแย้งในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ เพื่อศึกษาเทปรายการและติดตามสัมภาษณ์ผู้ร่วมบันทึกเทปรายการ

แหล่งข้อมูลด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสื่อสาธารณะ, ปริณมณฑลสาธารณะของฮาเบอร์บาส, และทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อมวลชนจากห้องสมุดของคณะรัฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ และหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง (ปริทัศน์มยงค์) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดคณะเศรษฐศาสตร์ รวมทั้งข่าว บทความจากสื่อหนังสือพิมพ์ รวมถึงหนังสือทางวิชาการ และเว็บไซต์ต่างๆ

แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตรายการเวทีสาธารณะและรายการนักข่าวพลเมือง, ผู้ชมและผู้ฟังรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง นักวิชาการ/ ผู้มีประสบการณ์ด้านสื่อสาธารณะ และประชาสังคม รวม 25 คน เพื่อประเมินถึงกระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนผลทางการเมืองจากบทบาทของสื่อสาธารณะ เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอ ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองของทีวีไทยได้แก่

1. นายสมชัย สุวรรณบรรณ	กรรมการนโยบายด้านสื่อสารมวลชน
2. นายเทพชัย หย่อง	ผู้อำนวยการส.ส.ท.
3. นางพรณิภา โสทธิพันธุ์	รองผอ.องค์การฯด้านประชาสังคม
4. นางสาว ณาตยา แวรวีรุศปต์	บรรณาธิการข่าวสาธารณะและนโยบายสังคม / ผู้ดำเนินรายการเวทีสาธารณะ
5. นายสมเกียรติ จันทรสีมา	หัวหน้าโต๊ะข่าวพลเมือง
6. นางสาวปทุมวดี นาคพล	ประสานงาน รายการเวทีสาธารณะ

7. นายสุทธิ อัครมาศชัย	ผู้ประสานงานเครือข่ายชุมชนภาคตะวันตก
8. นายศุภกิจ นันทะวรการ	นักวิจัยอิสระด้านนโยบายสาธารณะ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
9. นายสิทธิษ ประมงกิจ	ผู้นำชุมชนชาวมอแกนเกาะเหลา จ.ระนอง
10. นางพรพนทิวา เจติะวรรณ	ADRA ประเทศไทย
11. นางมะลิวรรณ นาควิโรจน์	เลขาธิการเครือข่ายผู้ป่วยแม่เมาะ
12. ดร.ไพรินทร์ ชูโชติถาวร	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บ.ไออาร์พีซีจำกัดมหาชน
13. นายช่วย สิทธิสุนทร	นักข่าวพลเมืองคลองโยง
14. นายภาณุ เอี่ยมสุวรรณ	รองประธานกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
15. นางกรรณิการ์ เอี่ยมสุวรรณ	สมาชิกกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
16. นายแสวง เจริญมี	อดีตกรรมการกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
17. นางนันทนา ประสารวงษ์	สมาชิกอบต. คลองโยง
18. นางสมใจ เกตุบุญลือ	สมาชิกกลุ่มการเช่าที่ดินสหกรณ์คลองโยง
19. นาย สิทธิโชค แซกปาทาน	นักข่าวพลเมืองตะกั่วป่า
20. นาย สุพจน์ ส่งเสียง	กลุ่มอนุรักษ์แม่รำพึง นักข่าวพลเมืองบางสะพาน
21. ดร.สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์	นักวิชาการประจำสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
22. รศ.ดร. ประภาส ปิ่นตบแต่ง	นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
23. นายธาม เชื้อสถาปนศิริ	นักวิจัยโครงการศึกษาและเฝ้าระวังสื่อเพื่อสุขภาพของสังคม (Media Monitor)
24. ดร. อุษา ปักกิ้นส์	นักวิชาการด้านนิเทศศาสตร์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต คณะกรรมการประเมินภายนอกการจัดทำรายการผลการดำเนินงาน ของส.ส.ท. ประจำปี 2552
25. นายปกป้อง จันวิทย์	คณะกรรมการประเมินภายนอกการจัดทำรายการผลการดำเนินงาน ของส.ส.ท. ประจำปี 2553

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. วิเคราะห์กระบวนการสร้างสื่อสาธารณะและเจตนาธรรมของการจัดตั้งองค์การแพร่ภาพและกระจายเสียงสาธารณะที่ปรากฏในช่วง 1 ปีแรกของการจัดตั้งองค์การ มีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ ดังนี้

- 1) ความเป็นสถาบันที่เป็นอิสระจากรัฐและระบบตลาด
- 2) มีพื้นที่ของกลุ่มที่หลากหลาย ที่สนใจผลประโยชน์ร่วมกันของสังคม
- 3) พิจารณาผู้เข้าร่วมในฐานะพลเมือง มากกว่าผู้บริโภค

ผลการวิจัยพบว่า การก่อตั้งองค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะนั้นมีวัตถุประสงค์ที่ต้องการเปิดพื้นที่สื่อให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส ผู้เดือดร้อน ซึ่งในขณะนั้น เป็นช่วงเวลาที่มีความขัดแย้งทางการเมืองหลังจากเหตุการณ์ปฏิรูปการเมืองการปกครองเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 เนื่องจากมีการทำผิดสัญญาสัมปทาน และถูกยึดคลื่นคืนมา และในภายหลังได้นำมาใช้ในการจัดตั้งทีวีสาธารณะ ทำให้การเกิดขึ้นของไทยพีบีเอสถูกตั้งคำถามถึงความเป็นไปได้ในการปฏิบัติหน้าที่สื่อสาธารณะตามหลักการที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในช่วงหนึ่งปีแรกของการบริหารมีการสร้างกระบวนการความโปร่งใสตามแนวทาง พ.ร.บ. องค์การกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย พ.ศ.2551 มีการจัดทำจริยธรรมองค์การเพื่อเป็นแนวทางของพนักงาน มีการจัดตั้งสภาผู้ชมผู้ฟัง เพื่อเป็นกลไกในการตรวจสอบคุณค่าด้านเนื้อหา และในปีที่สอง

มีการเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตรายการ และเพิ่มความหลากหลายของผังรายการมากขึ้น

2. วิเคราะห์กระบวนการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้แก่ประชาชนผ่านรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง มีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ดังนี้

1) ตัวแสดงทางการเมือง (Political actors) ในรายการวิเคราะห์จากผู้ที่เกี่ยวข้องในรายการ การเข้าถึงรายการ, มุมเหตุจูงใจให้เข้าร่วมรายการ

2) รูปแบบของรายการที่เปิดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยตรง มีการสื่อสารแบบ Face to face Communication มีใช้เป็นการสื่อสารผ่านผู้ดำเนินรายการ ซึ่งจะกลายเป็นพื้นที่สาธารณะแบบปลอม ๆ (Pseudo public sphere)

ผลการวิจัยพบว่า รายการเวทีสาธารณะ ออกอากาศทุกวันเสาร์เวลา 14.00-15.00น. มีต้นแบบจากแนวคิดรายการทางบีบีซีที่สร้างอำนาจต่อรองทางการเมืองให้กับชาวบ้านผ่านพื้นที่สื่อ (power to the people) มีเป้าหมายสำคัญในการให้คุณค่าต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมืองให้กับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ คนที่ตกไปจากแง่มุมกระแสหลัก คนชายขอบ กลุ่มชาติพันธุ์ คนที่ไม่ค่อยมีพื้นที่ ให้เข้ามาใช้พื้นที่อย่างหลากหลาย โดยมีนางสาว ณาตยา แวววีรคุปต์ เป็นบรรณาธิการและผู้ดำเนินรายการ ลักษณะรายการเป็นรายการสดและบันทึกเทปแล้วแต่กรณี โดยวางรูปแบบให้เป็นการจัดเวทีเสวนาเชิงลึกเจาะประเด็นปัญหาสังคมร่วมกับผู้ร่วมรายการในแต่ละสัปดาห์ โดยทางทีมงานหรือทีมใต้ข่าวพลเมืองติดต่อขอเชิญบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมรายการจากการรวบรวมเทปรายการสามารถแบ่งประเด็นที่น่าสนใจในรายการแบ่งเป็น 4 ประเด็นใหญ่ได้แก่ ความไม่เป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากร, ปัญหาชาติพันธุ์, ความขัดแย้งในโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของภาครัฐ และกระบวนการประชาธิปไตย แต่ด้วยข้อจำกัดของเวลาในการผลิต ทำให้ประเด็นที่น่าสนใจในรายการยังไม่มีหลากหลายเพียงพอ และยังเป็นประเด็นตามกระแสข่าวหลักเท่านั้น นอกจากนี้ ภาพของรายการถูกมองว่าเป็นรายการเอ็นจีโอ หรือรายการที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างพื้นที่ให้แก่กลุ่มชาวบ้าน หรือองค์การพัฒนาเอกชนเท่านั้น

นักข่าวพลเมือง ออกอากาศทุกวันในช่วงรายการที่นี้ทีวีไทย วันละ 3 นาทีถูกกำหนดให้เป็น “พื้นที่สื่อสาธารณะแห่งใหม่” ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับกลไกและกระบวนการการสื่อสารของชาวบ้านหรือเป็นการเมือง เน้นกลุ่มคนระดับชาวบ้าน หรือรากหญ้า เป็นกลุ่มคนไร้รัฐ ไร้สัญชาติ เด็กด้อยโอกาสและกลุ่มชาติพันธุ์ การขยายพื้นที่การนำเสนอข่าวพลเมือง ตลอดจนโครงการอบรมนักข่าวพลเมืองทั่วประเทศ ทำให้ภาพของทีวีไทยกลายเป็นทีวีสำหรับกลุ่มคนระดับรากหญ้ามากขึ้น มีการนำประเด็นของข่าวพลเมืองไปขยายผลในรายการเวทีสาธารณะ และรายการเปลี่ยนประเทศไทย (ในช่วงปีที่สองและสามของทีวีไทย) ทำให้ประเด็นถูกติดตามการแก้ไข ปัญหาจนส่งผลถึงระดับนโยบายของรัฐ แต่กลุ่มนักข่าวพลเมืองที่ได้ร่วมงานกับทีวีไทยในช่วงแรกส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายของกลุ่มองค์กรเอกชนไม่แสวงหากำไร NGOs และมาจากเครือข่ายสำนักข่าวชาวบ้าน ที่ น.ส. ณาตยา แวววีรคุปต์ บรรณาธิการข่าวและ นายสมเกียรติ จันทรสีมา หัวหน้าข่าวพลเมือง เคยร่วมงานด้วยกันมาก่อนที่จะเริ่มงานที่ทีวีไทย ภายหลังจากการออกอากาศทำให้ชาวบ้านในพื้นที่อื่นสนใจเข้าอบรมและนำเสนอข่าวผ่านรายการมากขึ้น

3. วิเคราะห์ผลทางการสร้างพื้นที่สาธารณะทางการเมือง ผ่านกรณีศึกษา 3 กรณี และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากแนวคิดปฏิบัติการทางสื่อสารของฮาเบอร์มาส โดยมีเกณฑ์ในการวิเคราะห์ คือ ขอบเขตผลประโยชน์ของพื้นที่สาธารณะ และผลของการใช้พื้นที่สาธารณะ ต้องถูกนำไปใช้เพื่อแก้ไขปัญหาจริง

ผลการวิจัยพบว่า

กรณีศึกษาปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกรคลองโยง หลังมีการนำเสนอปัญหาของชุมชนผ่านสื่อทำให้ชาวบ้านตื่นตัวต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เป็นการขยายการเข้าถึงช่องทางระดับนโยบายและเปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหวทางการเมืองจากการชุมนุมเรียกร้องโดยการใช้พลังมวลชนเป็นการใช้สื่อ หรือพื้นที่สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือสร้างช่องทางทางการเมืองอย่างไรก็ตาม การที่ประเด็นของชุมชนคลองโยงถูกขับเคลื่อนได้ชัดเจนกว่าชุมชนอื่น เพราะมีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่ นักข่าวพลเมือง องค์กรชุมชน นักวิชาการ และสายสัมพันธ์กับกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และกองบรรณาธิการข่าวพลเมืองทีวีไทย ซึ่งหมายถึง ความสัมพันธ์ส่วนตัวของ อ. ปรภาส ปิ่นตบแต่ง นักวิชาการและเป็นชาวบ้านในพื้นที่ นาย สมเกียรติ จันทรสีมา และน.ส. ฌาตยา แวรวีรุศปต์ ที่เป็นกลุ่มที่เคยทำงานด้านการพัฒนาเอกชนร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การประสานงานทำข่าว การอำนวยการข่าวพลเมือง สำเร็จราบรื่น และถือเป็นกรณีตัวอย่างที่เด่นชัดที่ปรากฏในรายการเวทีสาธารณะและนักข่าวพลเมือง

กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์/คนไร้สัญชาติ เป็นปัญหาที่มีการขับเคลื่อนมาเป็นเวลาหลายปีแต่มีการนำเสนอข่าวผ่านสื่อกระแสหลักเป็นจำนวนน้อยทำให้ขาดโอกาสในการเข้าถึงสิทธิพื้นฐาน เช่น สิทธิในการศึกษา การเข้ารับบริการสาธารณสุข และถูกเลือกปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่รัฐ เกิดปัญหาความขัดแย้งของกับคนในท้องถิ่น ตัวอย่างผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ การได้รับสัญชาติไทยของผู้ที่ร่วมรายการ หรือข้อเสนอในการตั้งคณะกรรมการพิจารณาการตั้งเขตวัฒนธรรมพิเศษขอชาวอุรักลาไ้ยบนเกาะลันตาใหญ่ จ.กระบี่ ถูกนำไปขยายผลในระดับนโยบาย ผลทางอ้อมคือการสร้างแรงกระตุ้นให้สังคม และทำให้ผู้คนตื่นตัวมากขึ้นในการระดมความคิดเห็นในการแก้ไขปัญหาและการไม่ถูกละเลยจากภาครัฐ

กรณีความขัดแย้งในเรื่องการก่อสร้างโรงไฟฟ้าในเขตมวบตาพูด ก่อนหน้าการร่วมแสดงความคิดเห็นในรายการเวทีสาธารณะชาวบ้านมวบตาพูดมีการรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและเรียกร้องโดยการชุมนุมประท้วง ยื่นหนังสือต่อกระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต่อมาแกนนำกลุ่มของชาวบ้านเห็นว่า พื้นที่ในรายการเวทีสาธารณะสามารถสะท้อนเสียงของชาวบ้านได้และอาจเป็นเวทีให้เกิดกระบวนการเจรจาต่อปัญหาที่เกิดขึ้น จึงติดต่อมายังรายการเวทีสาธารณะ เพื่อร่วมรายการและทำให้ประเด็นของมวบตาพูด ถูกนำเสนอในรายการอย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนของการติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการทางการเมืองของมวบตาพูดเอง และในพื้นที่อื่นที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน เช่น การสร้างโรงไฟฟ้าประทีพที่จังหวัดชุมพร

ทั้งสามกรณีศึกษาประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนข้อเรียกร้องนำไปสู่การแก้ไขในระดับนโยบาย เพราะมีปัจจัยร่วมกันคือ มีผู้นำชุมชน หรือองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งที่เข้ามาช่วยผลักดันหาช่องทางสื่อสาร ซึ่งการนำเสนอเรื่องราวผ่านรายการของทีวีไทยเป็นไปตามแนวคิดปฏิบัติการสื่อสารของฮาเบอร์มาสที่มีการสื่อสารสองทาง เกิดปฏิสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และเกิดพลังอำนาจในการสื่อสารส่งเรื่องราวไปยังสังคมรับรู้ เมื่อประเด็นที่นำเสนอกลายเป็นประเด็นสาธารณะ ทำให้ชาวบ้านกลายเป็นตัวแสดงทางการเมืองที่คนในสังคมติดตามผลการขับเคลื่อน และชาวบ้านมีอำนาจในการต่อรองทางการเมืองมากขึ้น และทำให้ชุมชนอื่นที่มีปัญหาคล้ายคลึงกันเกิดการตื่นตัวทางการเมืองและต้องการใช้พื้นที่ในรายการของทีวีไทยสื่อสารทางการเมือง แทนการเคลื่อนไหวแบบเดิมได้แก่ การเดินขบวนประท้วง หรือชุมนุม

สรุปผลการวิจัย

องค์การกระบวนเสียงและแพรวภาพสาธารณะ มีความพยายามในการสร้างพื้นที่สาธารณะสำหรับประชาชนในด้านต่าง ๆ ผ่านการออกแบบโครงสร้างองค์กรให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามพ.ร.บ. องค์กร

กระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะ โดยเฉพาะทีวีไทยซึ่งเป็นภารกิจหลักของส.ส.ท.ซึ่งการศึกษารายการเวทีสาธารณะและ นักข่าวพลเมืองพบว่าประเด็นที่นำเสนอในรายการมีความเชื่อมโยงกัน โดยนักข่าวพลเมืองเป็นการสะท้อนเรื่องราวรายบุคคลหรือชุมชนเป็นการจุดประเด็นและติดตามความคืบหน้าของเรื่องราว ขณะที่รายการเวทีสาธารณะ เป็นการนำเสนอประเด็นจากแหล่งข่าวจากหลายฝ่ายเพื่อหาทางออกร่วมกันควบคู่ไปกับการสร้างกระบวนการ เที่ยวยาทางสังคม นอกจากการขับเคลื่อนโดยสื่อแล้ว กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมรายการเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้พื้นที่สาธารณะที่ในรายการถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงกล่าวโดยสรุปว่าส.ส.ท.มีบทบาทในสร้างพื้นที่สาธารณะ ทางการเมือง โดยเฉพาะการใช้พื้นที่สื่อของทีวีไทยควบคู่ไปกับความเข้มแข็งของภาคประชาชน และชุมชนที่มีค่านิยมในการสื่อสารตามแนวทางประชาธิปไตย และการยอมรับเคารพหน้าที่ของสื่อมวลชนและไม่เข้าแทรกแซง การทำงานของสื่อจากภาครัฐและกลุ่มทุน ขณะที่สื่อมวลชนต้องมีความตระหนักในบทบาทหน้าที่ในการนำเสนอข่าวสารอย่างเป็นกลางโดยเฉพาะสื่อสาธารณะที่ต้องมีจิตสำนึกของการทำหน้าที่สื่อมวลชนในระดับที่เหนือกว่า สื่อพาณิชย์

อ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). **มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กนกศักดิ์ แก้วเทพ. (2546). **เศรษฐศาสตร์การเมืองของสื่อสารมวลชน**. คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จามะรี เชียงทอง. (2543). **วิวัฒนาการของประชาสังคมไทย**. สถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2543). **จิตสำนึกสาธารณะและการสื่อสาร : กระบวนการสร้างประชาสังคม**. สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอบาร. (2545). **New Social Movements : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่**. วิชาษา. ธีรยุทธ บุญมี. (2547). **ประชาสังคม**. สายธาร.
- ประไพพิศ โอบารวัฒน์. (2548). **กระบวนการเกิดจิตสำนึกสาธารณะของชุมชนบางลำพู**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เวทีนี สตะเวทิน. (2542). **การสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู**. ปริญญาานิพนธ์มหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Eriksen, Erik Oddvar. (2003) **Understanding Habermas : communicative action and deliberatedemocracy** .London : Continuum.
- Jurgen, Habermas. (1979). **Communication and The Evolution of Society**.Thomas McCarty(trans.) London:Heiemann.
- Jurgen, Habermas. (1989). **The structural transformation of the public sphere : An inquiry into a category of bourgeois society**. Thomas Burger(trans.) Oxford : Polity.
- Fraser, Nancy. (1992) **.Rethinking the Public Sphere, in Habermas and the Public Sphere, edited by Craig Calhoun**. Cambridge: MIT Press.
- Luke Goode. (2005). **Jurgen Habermas : Democracy and the Public sphere**. Plutopress : London.
- Robin Aitken. (2008) **.Can we trust the BBC?**. New York.